

Грисюк М. П.

кафедра дизайну,
Луцький національний технічний університет

ДИТЯЧА КНИГА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ: ВИДАВНИЦТВА, ОСОБЛИВОСТІ, СУЧАСНИЙ СТАН

Анотація: У статті розглянуто дитячу книгу видавництва Західної України, особливості дитячої продукції та питання її оформлення.

Ключові слова: дитяча книга, видавництва, оформлення, Західна Україна.

Аннотация. Грисюк М.П. *Детская книга Западной Украины: издательства, особенности, современное состояние.* В статье рассмотрено детскую книгу издательств Западной Украины, особенности детской продукции и вопросы ее оформления.

Ключевые слова: детская книга, издательства, оформление, Западная Украина.

Annotation. Grisyuk M.P. *Child's book of Western Ukraine: publishing house, features, modern being.* The children's book of the Western Ukraine publishing houses, the peculiarities of the children's production and the questions of its design are considered in the article.

Keywords: children's book, publishing houses, design, Western Ukraine.

Постановка проблеми. 1990-ті роки для української дитячої книжки можна назвати періодом занепаду. Лише у 2000-х років почалося більш-менш нормальне функціонування ринку української дитячої літератури. Важка оцінка ситуації з дитячою книжкою в Україні зумовлена не дотриманням закону про обов'язковий примірник, вибірковістю бібліографічної інформації Національної бібліотеки України.

Українська дитяча книжка мусить бути конкурентоспроможною на світовому ринку, тим більше сьогодні, коли Україна прагне вираження у світі. Проблема полягає в тому, що дитячій книзі бракує тієї привабливості, яка б дозволяла гідно конкурувати з новочасними проявами технократії. Ринок сучасної дитячої книжкової продукції на Західній Україні є далеким від еталонних вимог, теоретично обґрунтованих і перевірених практичним досвідом країн Європи. Однією з хронічних хвороб українського дитячого книговидання можна вважати постійну видавничу «експлуатацію» творів, написаних давно, в інших історичних реаліях. При цьому, сучасної тематики, сучасних героїв, сучасних проблем у сучасній дитячій літературі відчутно бракує. Усе це є результатом наполегливого ігнорування особливостей психології сучасної дитини, рівня її інтелектуального розвитку та інформованості. Оформлення дитячого видання є важливим критерієм оцінки дитячої книжки, від цього залежить її комерційна успішність, адже це куди важливіше для дитячого сприйняття, ніж текст.

Огляд останніх публікацій. Дослідження дитячої літератури проводить У. Гнідець [2], який виділяє своєрідні національні літературні явища в історії української літератури для дітей та юнацтва, обґрунтовує особливе місце української дитячої книжки в світовій критичній думці, прагне забезпечення конкурентоспроможності української книжки. Полозова Т.Д. багато років плідно займається проблемами дитячої літератури і дитячого читання, розмежовує поняття «дитяча література» «література для дітей» [4, с.25].

Переважна частина книг присвячена суто ілюстраціям. В. Конашевич [3] розглядає основні вимоги до ілюстрацій – ясність, простота, виразність. Він враховує у своїх ілюстраціях ігровий початок дитячої психології. Інший чудовий майстер книжкової графіки В.А.Фаворський вибудовує свої концепції наочності ілюстрації для дітей [6]. Змістовна робота Е.З.Ганкіної містить історичний аналіз розвитку дитячої книги [1]. Власні висновки дослідника базуються на узагальненні і досвіді декількох поколінь художників. Основою дитячого сприйняття Е.З. Ганкіна вважає активний творчий ігровий початок. В. Траугот ставить питання про взаємовплив телебачення, мультиплікації і ілюстрації дитячої книги Автор говорить про те, що дитяча книга зобов'язана в нових умовах зберегти свої специфічні якості, які були їй властиві впродовж століть.

Отже, питання дитячої літератури у Західній Україні окремо не піднімалося, більшість оглянутих джерел присвячені ілюструванню та оформленню книг.

Надійшла до редакції 17.05.2011

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розгляд асортименту дитячих книг видавництв Західної України, особливостей їх художнього рішення, оформлення. Завданнями роботи є: проаналізувати стан видавництва дитячих книг на Західній Україні, виділити особливості художнього оформлення книг окремих видавництв.

Виклад основного матеріалу. Дитяча книжка – це можливість розвитку дитини в Україні, в сучасних умовах життя. Необхідність практичного розвитку даної сфери обумовлена ще й станом і темпом життя в сучасному світі, а також вихованням нового, сучасного, покоління.

Творчий шлях видавництв дитячої літератури на західних землях – це зростання, зміцнення і розвиток професіоналізму колективу митців, які працюють над дитячою книжкою. Особливість цього професіоналізму полягає у тому, що він не вичерпується талантом, майстерністю. У поняття професіоналізму в даному випадку входить чітке уявлення про специфіку видавничого і поліграфічного видавництва. І обов'язково – загальна і книжкова культура художника, його широка обізнаність у питаннях сучасного пластичного мистецтва, книжкової графіки.

На Західній Україні виданням виключно дитячої літератури займаються «Видавництво Старого Лева» (Львів) та «Навчальна книга Богдан» (Тернопіль). Піддаючи критичному розглядові, сучасні дитячі книжки на західних землях України, почнемо з тих, що дістали високу оцінку фахівців, громадськості.

Видавництво Старого Лева друкує дитячу літературу різних жанрів: казки, оповідання, вірші, пісні та промовки, та спеціалізується на виданні дитячих книг за наступними серіями: «Мумі-Тролі», «Обережно: дівчатка!», «Дивовижні світи», «Читання для реготання», «Українська сила», «Казки Старого Лева», «Книги для малят», «Абетка успіху», «Урмель», «Родинне читання».

«Старий Лев» випустив значні видання для світової дитячої літератури («Пітер Пен», «Нескінченна історія») із належною медіа-підтримкою, до того ж зробив це на варту наслідування видавничому рівні. Оформлювачем дитячих книг є Олена Левська («Пітер Пен»). Її робота – обкладинка, ілюстрації до кожної глави книги. Надія Ваджипова, яка зробила обкладинки для двох інших книжок, надихалася не текстом, а його візуалізаціями, тому зеленошкірий персонаж Енде Атрею перетворився на індіанського хлопчика періоду війн із колонізаторами, а Софі Хаттер із «Мандрівного замку» має з версією Міядзакі одне лице. Це є одним з нечисленних мінусів серії. Незважаючи на це рівень старолевівських обкладинок все одно вищий за той, що є в переважній більшості українських видавництв.

Високими мистецькими якостями ілюстрації книг відзначається Світлана Хміль. Не випадково дитяча книжка «Казочки куцохвостики» дістала високу оцінку провідних фахівців на конкурсах і виставках. Це знак визнання таланту, майстерності художниці, серйозної, цілеспрямованої, багаторічної праці над темою, яку вона відчула і втілила наскільки

оригінально і цікаво, що книжка і досі – предмет живої і плідної дискусії. Разом з тим вияв схвального ставлення до сміливої ініціативи видавництва «Старого лева», має перетворитися на тенденцію розвитку книжкової графіки. С. Хміль сміливо реконструювала той спосіб світосприйняття, який був витокком, сенсом казок, створив її мову і світ її образів. Ілюстрації С. Хміль виконані у техніці акварелі, вона звертається до прийому лезування; послідовне нанесення прозорих шарів фарби один на один, в результаті дає можливість отримати дуже різноманітні кольорові ефекти.

С. Хміль турбується про цілісність макета. У загальній побудові панує єдиний ритм – у розподілі головних пластичних мас, у чіткій спрямованості їхнього руху на розворотах. Варто відзначити делікатність у виборі масштабів зображень, бо інколи їх невинуватиме збільшення у дитячій книзі призводить до появи незрозумілих зображень.

Художній стиль автора і художника О.Дергачова («Жовтики»), тонко наближений до якісного розуміння юного читача: ілюстрації оживають у уяві, з'являються додаткові елементи, які розвивають мислення. Акварельна техніка малюнків випромінює дитячу чутливість, увагу до дрібниць. Риси облич, відображають особливості характеру кожного із персонажів. За допомогою акварелі художник відобразив яскравий світ, що здатний з реальності перевітлюватись у фантастику.

Художниця Івета Ключковська («Маленький дзвонар із Конотопу») створює ілюстрації в іншій манері. Вражає насамперед її обізнаність у найменших деталях. У книзі «Таємниця козацької шаблі» замок, розташований у стародавньому селі Підгірцях, постає у всій своїй красі саме такою як бачить її подорожуючий лише з одного пагорба. В цьому вбачається майстерність художниці, яка спромоглась передати красу архітектурних пам'ятників минулого, створити галерею портретів літературних героїв. Отже, видавництво Старого Лева використовує регіональні особливості, культурні традиції стародавнього міста.

Художник М. Паленко («Гармидер у школі») демонструє вміння максимально наблизитися до індивідуального стилю письменника. Перш за все, це виявлено у характері малюнка, де в таємничий спосіб урівноважені прискіплива конкретність, достовірність і гротескна експресія, що виникає як результат перебільшення емоції. По-друге, у макеті, у самому способі розташування ілюстрацій, заставок художник спромігся передати всю складність інтонацій письменника. М. Паленко вміє послідовно провести свій задум – від обкладинки до завершення, не втрачаючи виразності малюнку, розуміння специфіки кожного, найменшого елементу книжкової структури.

Випуском дитячих книжок займається і видавництво «Навчальна книга Богдан», що діє у Тернополі від 1995 р. Воно випускає художню, навчальну, довідкову та методичну літературу з усіх предметів для середньої та вищої шкіл. На виставці «Книжковий світ-2008» у номінації «Краща дитяча книжка» видавництво отримало перше місце і приз

«Нестор-літописець» за видання Л. Френка Баума «Життя та пригоди Санта-Клауса».

В українській дитячій ілюстрації видавництва можна спостерігати переважно класичні графічні техніки виконання в поєднанні з комп'ютерною графікою, іноді трапляються ілюстрації, виконані аквареллю, темперою, іншими художніми матеріалами. Але можна спостерігати використання оригінальних, нетрадиційних, технік таких як – пластилінова пластика Ганни Осадко. Її ілюстрації виразні і пластичні, вона використовує пластилін з легкістю живописця і скульптора. Художниця не робить об'ємні трьохвимірні композиції, а швидше кольоровий низький рельєф. Ілюстрації зберігають свій зв'язок з площиною паперу. Ганна Осадко ліпить їх на ілюстративному картоні із різного пластиліну. Ця техніка особливо близька дітям, бо пластилін – це надзвичайно м'який і теплий матеріал, ілюстрації з пластиліну – затишні, візуально-тактильні.

«Перевірки» Романа Скиби було проілюстровано іншою оригінальною технікою – на склі. Це тришарова ілюстрація: основа – скло, на яке акриловими фарбами й контурами наноситься малюнок. Знизу під склом – фактурна тканина, а зверху скла – приклеєні об'ємні елементи (гудзички, мушлі, дрібні іграшки). Все це створює ефект об'єму.

У видавництві «Навчальна книга Богдан» використовують техніки акриловими, гуашевими або олійними фарбами, кольоровими олівцями та пастелями. Деколи використовуються тканина та інші матеріали, наприклад для передачі фактури, і взагалі у конструкції. І, звичайно, майстерно виконані ілюстрації за допомогою комп'ютерних технологій.

Дитяча література — це завжди певна резервація, зона чогось такого, що не потрактовується серйозно, щось допоміжне, виховне. Тому письменники не хочуть опускатися до такого «несерйозного», як їм здається, жанру.

Таким чином, на Західній Україні існує два видавництва, що спеціалізуються на виданні суто дитячої літератури: «Видавництво Старого лева» (Львів) та «Навчальна книга Богдан» (Тернопіль). Проте, є й інші видавництва, що теж друкують та розповсюджують дитячі книги, але не зосереджуються виключно на цьому, це зокрема «Волинська обласна друкарня», «Надстир'я», «Терен», «Християнське життя», «Волинська книга» (Луцьк), «Волинські обереги» (Рівне), «Підручники і посібники» (Тернопіль), «Афіша», «Світ», «Ладекс» (Львів) та ін.

Напрямки подальших досліджень. У подальшому дослідженні планується розглянути видавництва дитячої книги у Центральній та Східній Україні, виявити особливості їх художнього рішення.

Література:

1. Ганкіна Є.З. Художник в дитячій книзі /Ганкіна Є.З. – Москва: Советский художник, 1997. – 127 с.
2. Гнідець У.С. Всеукраїнський центр дослідження дитячої літератури та підтримки читання [Електронний ресурс] / У. С. Гнідець. — Режим доступу : <http://huidets.at.ua>. — Назва з екрану.
3. Конашевич В.М. Про малюнок для дитячої книги /Конашевич В.М. – М.: Советский художник, 1925. – 132 с.
4. Полозова Т.Д. Російська література для дітей : Учеб. пособие / Полозова Т.Д. – М.: Academia, 1997.
5. Траугот В.П. Між минулим і майбутнім / Траугот В.П. – М.: Книга, 1989.
6. Фаворський В.А. Про формальну сторону дитячої книги / Фаворський В.А. – М.: Детская литература, 1926.